

A TEMPLOM BELSŐ DÍSZÍTÉSE

Sokan feltették nekem a kérdést, hogy miért nem díszítik székelyföldi templomainkat is olyan szép népi himzések, szöttesek, varrottasok, mint pl. Kalotaszegen. Ilyen a Székelyföldön nincs, vagy nem varrják az asszonyok?

Mit felelhettem volna ezekre a kérdésekre én, aki a Székelyföldön nőttem fel olyan családban, ahol a hagyománytisztelet apáról-fiúra szállt. Ismertem ugyan a Haáz Rezső és dr. Molnár István néprajzkutatók fáradhatatlan munkával összegyűjtött székely népi himzések, varrottasok múzeumban őrzött anyagát, de sem szülőfalumban (Újszékely), sem a környékén nem láttam olyan székely asszonyt, aki ezt a himzést varrta volna, sem pedig egyetlen olyan lakás- vagy templombelsőt, amelyet ilyen székely népi himzés díszített volna.

Kelemen Lajos egyik tanulmányában arról olvashatunk, hogy „egy-egy egyházak ... a XVII. és XVIII. század házi iparának — mondhatni művészetének — sok becses emlékét őrizték meg ... csak a Maros-köri református esperesség régi matriculája többet sorol fel e két századon keresztül 1000 olyan kendőnél, terítőnél, varrottasnál és himzésnél, melyek régebbi vagy újabb ajándék gyanánt az eklézsiák birtokába kerültek; a sokkal kisebb Maros-köri unitárius esperesség egyházaiban pedig ugyanezek száma néhány százra ment ... A datáltak közül a legrégebbi 1696-ból származik ... A kétségtelenül XVIII. századi himzések sorát egy 1721-ben ajándékozott másfél méter hosszú és fél méter széles gyolcs kendő nyitja meg ... A terítő két végén az adományozás historikumát olvashatjuk. Egyik végén: ÚJSZÉKELYI PAP ERZSÉBETH ADTA ISTEN DICSŐI/TÉSÉRE. Másik végén: ANNO 1721“.*

Ezt olvasva mind jobban kezdett foglalkoztatni az a gondolat, hogy vajon miért nem díszítik templombelsőinket most is „a háziipar művészetének“ ezek a „becses“ darabjai. Mi az oka annak, hogy templomaink nagy részében ma is a bársonyterítők az úrasztala, a szószek és a papiszék egyetlen dísze. S ha kis hányadába be is került a népi himzés, miért ütközik még napjainkban is megmagyarázhatatlan ellenállásba az a jószándék, amellyel hozzáértő, lelkes emberek próbálják bevinni ezt a himzést templomainkba.

Ennek magyarázatát annál is nehezebb megadni, mert országunk nemzetiségi politikája folytán lehetővé vált, hogy szakembereink feltárják és megismertessék a nagyközönséggel népművészeti értékeinket és hagyományainkat. Az utóbbi évtizedekben egymás után jelentek meg különböző tájegységeink népművészeti monográfiái, varrottas- és szöttesalbumok.**

* *Művészettörténeti tanulmányok*. Bukarest, 1977. 175–176.

** Kós Károly — Szentimrei Judit — Nagy Jenő: *Kászoni székely népművészet*. Bukarest, 1972; Uők: *Szilágysági magyar népművészet*. Bukarest 1974; Uők: *Moldvai csángó népművészet*. Bukarest 1981; Péntek János: *A kalotaszegi népi himzés és szókincse*. Bukarest 1979; Csizsér Imre — Kovács Dénes: *Csikszentkirályi keresztiszemesek*. Csíkszereda 1974; Csulak Magda — Gazdáné Olosz Ella: *Százhuszonöt magyar szálánvarrott himzésminta. Arapatak*. Sepsiszentgyörgy 1972; dr. Molnár István — Molnár Kálmán — Kovács Dénes: *Sóvidéki keresztiszemesek*. Csíkszereda 1971; Szabó Botár Erzsébet — G. Biró Katalin: *Lóvétei szedettek*. Csíkszereda 1978.

A templom belső díszítésével kapcsolatban egy érdekes folyamat, illetőleg szokás van kialakulóban a Székelyföldön, ahol unitárius templomaink nagyrésze található. Több templomba, amelynek belső díszítését felújítják, nem székely népi hímzés kerül a régi kopott bársonyterítő helyére, hanem kalotaszegi nagyírásos, vagdalásos vagy torockói hímzés.

Vajon mi lehet ennek az oka? Legkézenfekvőbb magyarázata mindannyiunk előtt ismeretes, éspedig az, hogy az utóbbi néhány évtizedben a kalotaszegi varróasszonyok varrottasaikkal, szőtteseikkel bejárják az egész országot, s így eljutnak ezek a hímzések a Székelyföldre is. Ha tehát valamely egyházközség ma népi hímzéssel akarja díszíteni templomát, akkor megrendeli vagy megveszi ezeket a könnyen hozzáférhető kalotaszegi varrottásokat. Hogy a Székelyföldön közkedtek ezek a szép varrottások, azt azzal is magyarázhatjuk, hogy a volt udvarhelyi református tanítóképzőben a 30-as években tanító kézimunka-tanárnő, aki kalotaszegi születésű volt, a székely népi hímzés mellett a kalotaszegi nagyírásos varrását is megismertette és annyira megszerettette tanítványaival, hogy az onnan kikerülő tanítónők ezt a hímzésfajta terjesztették a székelyföldi falvakban. Így ez ott sokkal jobban meghonosodott. Mint amennyire sikerült volna az éppen olyan gazdag és szép székely népi hímzést ezekben a falvakban felújítani.

A székely népi hímzés népszerűsítését szolgálja Cs. Gergely Gizella — Haáz Sándor: *Udvarhelyi varrottások** című albuma. Cs. Gergely Gizella tanárnő, a székely hímzés-mintakincs lelkes és hozzáértő gyűjtője és továbbadója, már a „tudatos hagyományörzésre“ hívja fel a figyelmet, mikor azt mondja, hogy célja „szívesen varró asszonyaink, leányaink kezébe egy igen változatos, régi, könnyen kezelhető használható mintagyűjteményt adni“. Ebben az albumban 57 darab eredeti nagyságú székely népi hímzés minta van a XVIII. századtól kezdődően, és ezeknek olyan tökéletes a leírása, hogy abból bárki el tud igazodni és elsőlátásra onnan le tudja varrni a mintákat. Ez a varrottásminta-gyűjtemény nagyjából felöleli a Székelyföld majdnem minden egyes vidékét, ahol ez a hímzésfajta virágzott. Az album előszavát figyelmesen olvasva, melyet Szentimrei Judit kutató írt, könnyen megtudhatjuk, hogy az a falu, község, város, ahol szolgálatot teljesítünk melyik vidékhez, néprajzi tájegységhez tartozik, és erre milyen hímzésfajta jellemző.

Ha nem is a szakember igényességével, de mint a templombelső díszítésének gyakorlati kivitelezésében jártas, szólunk hozzá ehhez a kérdéshez. Miért ragaszkodjunk ahhoz, hogy a Székelyföld templombelsőit székely népi hímzéssel díszítsük? Azért, mert mint ahogyan a székely ruhát magunkénak valljuk, és nem cseréljük föl más vidékek sokkal díszesebb népviseletével, ugyanúgy ne cseréljük föl a hagyományokban olyan gazdag és szép székely népi hímzésünket se más vidék hímzésével. Bennünk is visszatetszést keltene, ha például a körösfői templomot meglátogatva, ott udvarhelyszéki varrottást találánk, a torockói templomban meg gyimesi csángót. A székelyföldi templomok látogatója a székely népi hímzést szeretné látni ott. Próbáljuk tehát visszatenni a székely hímzést ahová az való, a Székelyföldre. Ha ezt tenni akarjuk, nem fordulhatunk, amint ezt — mondjuk — egy kalotaszegi vagy torockói faluban a lelkész teheti, ügyes kezű falusi asszonyainkhoz, hanem

* Bukarest 1976.

nekünk magunknak kell rávenni őket arra, hogy újból ezt varrják. Ezt annál inkább tehetjük, mivel nem egy helyen a falu asszonyainak nem megvetendő kereseti forrása a helyi népművészet — népi hímzés és varrás vagy a szövés — felkarolása. Ezen a téren a lelkészfeleségek nagyon sokat tehetnek. Az alábbiakban megpróbálunk néhány gyakorlati tanácsot, ötletet adni, hogyan készíttethetünk templomaink részére ilyen hímzést.

Cs. Gergely Gizella az *Udvarhelyi varrottások* c. album egyik szerzője kézimunka-tanárnő. Ő már nem egy székely népi hímzés-tanfolyamot szervezett falusi asszonyok részére, és tanácscsal, útbaigazítással látja el a hozzáfordulót. A székelyudvarhelyi unitárius templom népi hímzése is az ő irányításával készült. Nem rég készült el hasonló hímzéssel az újszékelyi templombelső díszítése, és az ottani lelkész szívesen ad útbaigazítást az ebben a kérdésben hozzája fordulónak. A hímzésminták előnyomtatásakor nagyon kell vigyázni arra, hogy a motívum ne torzuljon el. Ezért ajánlatos ezt hozzáértő szakemberrel végeztetni.*

A templom díszítésére szánt varrottások elkészíttetését rendszerint adakozó hiveink vállalják. Jó itt bevonni a faluból elszármazottakat is, akik szívesen adakoznak ilyen formában elhalálozott szüleik emlékére. Ilyen esetben az adakozó kívánságára a nevét is feltüntetjük a varrottáson, de csak a varrás visszájára hímezve, hogy ne sértsük azoknak a híveknek az érzékenységet, akiknek anyagi helyzete nem engedi meg az ilyen nagyobb kiadást. Természetesen a legjobb formája az adakozásnak az, ha egy ilyen munka az összes hívek bevonásával történik, és a legyszerencsebb megoldás, ha hiveink közül néhány asszony megtanulja ezt a varrást, mert ezzel súlyos ezresekét takaríthatunk meg.

Néhány szót szeretnék még szólni a templombelső egyéb díszítményeiről elsősorban az úrasztalára kerülő virágról. Sajnos hiveink körében elterjedt az a szokás, hogy a templomot művirággal ajándékozzák meg. A felkészek elfogadják, hogy az adakozót ne bántsák meg, s így sokszor templomainkban évekig ott porosodik egy-egy csokor. A művirág helyett inkább álljon az úrasztalán egy odaillő vázában fenyőgally vagy élővirág, télen pedig elég, ha egy szép levelű cserépvirágot teszünk alkalmakként az úrasztalára.

A legtöbb templomban jól világító csillár kerül a régi, családi otthonba való, a célnak meg nem felelő üveglámpák helyett. Leggyakrabban fafaragással vagy kovácsoltvasból készülnek ezek az új lámpák. Nagyon kell vigyázni azonban arra, hogy ezek készítése a templombelső méretéhez szabva, hozzáértő szakember irányításával történjék, ha már nincs módunkban iparművésszel készíttetni.

Örvendetes jelenség, hogy mind több templomban igénylik a népi motívumokkal festett padelót. Sok helyen ezt nem szakemberrel, hanem avatatlan személlyel készíttetik el. Ez a munka pedig nagy elővigyázatosságot és hozzáértést igényel a lelkészek részéről, akik ilyen esetben tanulmányozhatják az ezzel kapcsolatosan megjelent szakkönyveket**, és ellátogathatnak olyan templomba, ahol ilyen festés van, hogy kellőleg tájékozathassák a padeló festésére vállalkozókat. Ismerünk olyan példát is, ahol a lelkész és felesége sajátkezűleg festette a padelókat a

* Ilyen szakember: pl. Kolozsvár-Napocán Albisi Csiszér Lóránd (Címe: Str. Dubălarilor 4.)

** Kós Károly: *A vargyasi festett butor.*

szakkönyvekből kiválogatott eredeti székely butorfestő motívumokkal. Kívánatos ennek elkészítésére is szakembert felkérni, hogy ne jellegtelen „pingálás“ legyen az a padelő festés, hanem „a XVI. század második felétől apáról-fiúra örökölt... nemes mesterség, a székely butorfestés sajátos formanyelvének... kifejezési eszköze“.*

A templombelső díszítésének egyik fontos kiegészítője a szőnyeg. Ezzel kapcsolatosan rendszerint az a feladat merül fel, hogy a meglévő — legtöbb esetben ajándékozott — szőnyeghez kell illeszteni az újat. A padok közötti futószőnyeg beszerzése nem jelent különösebb nehézséget, mert elég nagy választékban található a kereskedelemben. Itt csak a színre kell vigyázni, hogy az találjon a már meglévő úrasztal alatti nagyszőnyeg színével. Ha valaki ajándékozni akar a templom részére szőnyeget, kérjük meg az ajándékozót, hogy velünk válasszon; és így próbáljuk meg színben és formában összehangolni a templomba kerülő szőnyegeket.

Régen szép szokás volt, hogy aratás után, rendszerint az őszi hálaadás ünnepére a hívek újbúzából koszorút készítettek a templom részére. Ezt az úrasztala vagy a szószék fölé akasztották az előző évi helyébe. Ma már nem évente ajándékoznak ilyet, sőt legtöbb helyen már teljesen ki is halt ez a szokás. Ahol még él ez a hagyomány, a búzakoszorúnak, ha a csillár miatt nem akaszthatjuk az úrasztala fölé, találjunk méltó helyet a templomban.

Nem tartozik szorosan a templombelső díszítéshez, de a hívek kényelmét szolgálja a padokra helyezett ülőpárna. Sok templomban találunk példát arra, hogyan lehet a padokra megfelelő ülőpárnákat készíteni, textillel bevont habzivacsból. A bevono lehet fianell vagy házi-szöttes. Vigyáznunk kell azonban, hogy anyaga színben találjon a templombelső díszítéséhez, és ne legyen ríktó, hanem egyszínű.

A napjainkban mind jobban föllendülő turizmus szükségessé teszi, hogy a templomot látogató idegen valamilyen formában tájékozódhasson annak történetéről és nevezetességeiről. 1968-ban az egyházi főhatóság részéről intézkedés történt arra, hogy ilyen ismertető legyen minden templomban. Kívánatos, hogy ezt a meglévót újítsuk fel, gépeltessük újra és egészítsük ki; ugyanakkor szükséges, hogy a magyar és román szöveg mellett angol és német nyelvű tájékoztató is legyen. A templom díszítése érdekében szükségesnek látszik, hogy ezt a templomtörténeti ismertetőt ne egy egyszerű keretben akasszuk ki a falra, mint valami hirdetőt, hanem izléses rámban tegyük a templombejáró védett falára. A szöveglapokat ragasszuk nagyobb kartonlapra, ennek szegélyét díszítse az a népi motívum, amely a padelő varrottasait. A gépelt lapok közé vagy elejére beilleszthetjük a templom fényképét vagy rajzát. Az így felújított templomtörténeti ismertető is dísz lehet a templomnak.

A templombelső díszítése terén felmerülő kérdésekben az egyházi főhatóság szakemberek segítségével megfelelő tanácsot és útbaigazítást nyújt.

* Uo.: Előszó.

SZÓSZÉK — ÚRASZTALA

BENEDEK SÁNDOR

TANÍTVÁNNYA LENNI

Lk 9, 1—2; Mt. 28, 19—20

Valahányszor a négy fal közül szabadult lélekkel a természet szépségeiben gyönyörködöm, mint jól szemléltetett leckét, az iskolás gyermek, értem meg és tudatosítom önmagamban: e csodálatos világ Isten alkotása. Színes, szép ez a szemléltető anyag. Tavasz, nyár, ősz és tél szabályszerű váltakozása bizonyosága annak, hogy Isten egy állandóan mozgásban, változásban levő, fejlődő világot teremtett. S e sokszínű világ a kötelességteljesítés és a megújulás isteni parancsát maradéktalanul betartja és követi.

Mіндеzen szépségek között engem leginkább a bűvópatakok érdekessége, szépsége, küzdelme köt le. Évszázadokon át minden akadályt legyőző örökös küzdelemben törtek utat maguknak a mélyből a felszínre.

S ha valaki megkérdezné hogy a kereszténység és közelebbről unitárius egyházam életét az Isten által naponként bemutatott színes és gazdag szemléltetőanyagból mihez hasonlíthatnám, én ezen utóbbit, a bűvópatak életét választanám, mint amely a „mindeneket megpróbálgatok“ parancs jegyében tör a sötétségből a világosság felé.

Bűvópatak-sors az emberi művelődés, a lélekben és igazságban való Isten-keresés útja. A kultúrának az a foka, amelyen az emberiség ma áll, nemcsak az életkörülmények által kiváltott keresés és munka eredménye, hanem a testi-lelki képességekkel megáldott haladni, fejlődni akaró embernek olyan diadala, amellyel lépésről lépésre céltudatosan, előre a magasba tör, és a közönségestől a fenséges felé igyekszik. Áll ez nemcsak az embernek a külső világgal való kapcsolatára, de benső énjének megismerésére, fejlesztésére, tökéletesítésére is. Mennyi gond, törődés, küzdelem az ára a vágyott magasság elérésének. És ebben a törekvésben nincsenek „végállomások“, csupán kisebb megállók az erőgyűjtésre, a tájékozódásra, újabb célok kitűzésére. Egy ilyen állomást jelölnek a felolvasott bibliai versek is.

Általánosan elfogadottá és megszokottá vált az az állítás, amely szerint a keresztény vallás az első pünköst alkalmával indult el útjára. Történeti tény azonban, hogy a jézusi evangéliumot, ennek az embert Istenéhez közelebb vivő, és vele szembeni kötelességeire figyelmeztető, minden emberben a testvért megláttatni akaró nagyszerű nevelő tevékenységnek a kezdetét korábban kell keresni. Lehet, hogy az nem volt annyira látványos, de a tanítványok elhívása „az emberhalászatra“, a magvetésre, majd kiküldésük a „lelkek megtisztítására, a betegek gyó-